

KARIN BOYE

Förföljaren

Ur *In my solitude och andra noveller* (2017)

Ursprungligen ur *Bebådelse* (1941)

Visst följde han efter henne – så grundligt kunde hon inte ta fel. Om hon bara hade vågat vända sig om och se på honom, bara se hur han såg ut, feg eller brutal, stor och grov och farlig eller liten och ettrig – men hon vågade inte, för då måste han ju ta det som en uppmuntran. I stället gick hon bara fortare och fortare, till slut började hon nästan halvspringa, ända tills hon kom ut på en bredare gata, där det ännu fanns gott om människor, trots den sena timmen. Där saktade hon åter stegen, eftersom hon ju var tvungen att gå som folk här där man kunde se henne.

Men hela tiden kände hon, att han var med. På ganska långt avstånd visserligen, men han hade inte tappat bort henne. För att pröva hur det förhöll sig, svängde hon om hörnet, när hon kom till en mindre upplyst sidogata. Ett ögonblick stannade hon och lyssnade: allt var stilla. Hon fortsatte några steg och stannade igen: lika tyst. Sakta, dröjande, med så litet buller som möjligt för att höra bättre, drog hon sig uppåt gränden. Då var det där igen, nästan tystare än hon själv, nästan som en fläkt, långsamma steg, liksom

tvekande. Hon ville stanna för att höra, om hans steg också stannade, men samma dumma rädsla som nyss hindrade henne på nytt: om hon nu till exempel blev stående framför de nysatta vildvinsplantorna för att se hur de hade växt – då skulle han ögonblickligen inte bara genomskåda att det var en förevändning för hennes nyfikenhet utan också ta det som ett tecken på tillmötesgående, och det ville hon inte riskera. Andfådd, med klappande hjärta fortsatte hon, här där hon ingenting hade att skaffa.

Hur kunde hon veta, att han var något att vara rädd för? Hur kunde hon veta, om det överhuvudtaget var en han? Men hon visste det – kanske hon utan att veta det hade fångat en skymt av honom, innan hon ännu hade blivit uppmärksam på att han förföljde henne ... Vem det än var, undanbad hon sig för resten allt sällskap just i kväll.

Plötsligt kom hon på en lysande idé. Hastigt, som om hon glömt något, vände hon helt om och skyndade samma väg tillbaka. Och innan förföljaren lyckades komma in i skuggan av en portgång, hade hon redan hunnit uppfatta en glimt av honom. Ja, det var en man, inte särskilt storväxt, såvitt hon kunde se, snarare liten och spenslig, och med kläder som såg fattiga ut.

Hennes ängslan blev mindre. Ingen stor stark buse alltså, som kunde kasta sig över henne, när de blev ensamma. Men en fattig man, inte en välklädd flickjägare – samtidigt som han

därigenom blev mindre att räkna med liksom, gick det lustigt nog en våg av sympati genom henne, som om de båda på något sätt delade samma öde, hon, den välklädda unga flickan, och han, den fattige lille mannen – båda hörde i alla fall till de förorättade i världen. Framför allt var det kanske ändå en annan sak, som lättade hennes hjärta: hon hade trott, att det möjligen kunde vara någon annan ...

Men varför skulle denne okände förfölja just henne? Hon var inte särskilt vacker, elegant visserligen, men inte uppseendeväckande, inte märkvärdig på något sätt, och hela tiden hade hon gått mycket fort, inte som en gatflicka med inbjudande ögonkast åt höger och vänster. Minsann, var man ute i sådant ärende som hon, så såg man sig knappast om efter dem man mötte. Kunde han trots allt vara en bekant? Eller kanske en sinnessjuk?

Hon måste över bron, till stranden mittemot. Den låg i mörker och var folktom så här dags på dygnet. Hon kastade en prövande blick dit bort: ja, där syntes ingenting i den djupa skuggan. Man kunde komma dit på en omväg också, från andra sidan – det var bättre, det skulle förvilla honom. Och hon hade inte kommit långt på sin väg, förrän hon märkte att det var det rätta – nu hade han försvunnit, hon hörde inte mer några tysta steg bakom sig.

Äntligen, äntligen var hon framme. Alldeles ensam, osynlig för staden där borta stod hon

framme vid stranden, där några klipphöllar sköt ut i djupt vatten. Nu skulle det alltså ske.

Smärtsamt tydligt såg hon hur vackert de höga husen på stranden mittemot skimrade i nattljuset: en svag återglans från himlen, som ännu inte hunnit bli riktigt sensommarmörk, och små reflexer nerifrån av gatlyktorna – och smågatorna svepta i mjukt sammetsbrunt mörker. Jorden var mycket, mycket vacker – men vad hjälpte det, när man var olycklig som hon. Hon var rädd, när hon tänkte på hur det skulle vara att inte få luft – men det gick nog fort över.

Det prasslade under träden. Hon ryckte till och såg ditåt. Där i skuggan stod en människa. Hon kunde svära på att det var samme man som följt efter henne. Han hade hunnit före henne dit och stod och väntade!

– Jag visste jag skulle träffa er här, sade han stilla. Tydligen var han utlänning, ty han talade med stark brytning. Men det var en låg, lugn, vänlig röst, en sådan som inte verkade skrämmande i sig själv. Även om han var sinnessjuk, så kunde han ju vara en vänlig själ för det. Hon önskade honom bara så långt vägen räckte.

– Gjorde ni det? sade hon avvisande, ointresserat. Hon ville visa honom, att hon inte var rädd för honom – och nu var det verkligen sant också. Det där andra, som hon hade framför sig, upptog henne för mycket för att hon skulle tänka på att vara rädd.

Han steg fram ur skuggan. Ljuset var i alla fall för svagt för att hon skulle se mycket mer än ett par stora svarta ögon i ett smalt ansikte – jo, hon anade också hans drag, snarare än hon urskilde dem, allvarliga, förandligade, med spår av mycket svårt som han hade genomgått.

– Ja, fortsatte han med samma starka brytning, fast han för övrigt talade flytande nog. Ni gick förbi mig just i ljuset från en gatlykta, och jag såg genast vad ni hade för er. Så följde jag efter er. Och hade jag haft orätt, så skulle det ju inte gjorts något heller.

Nej, han var inte sinnessjuk, det kände hon när han talade. Han var inte uppfylld av något inom sig själv, bara intresserad av henne. Men hon hade inte den minsta önskan att bli hjälpt. Hur skulle han för resten kunna hjälpa henne?

– Jag har väl rättighet att göra vad jag vill, sade hon trumpet.

– Om ett ögonblick går jag, sade han allvarligt. Tro inte, att jag vill hindra er med våld. Jag ville bara tala med er först.

– Varsågod, bara det inte tar för lång tid, sade hon torrt. Men i detsamma kände hon hela sin bottenlösa övergivenhet och snyftade till.

Han tog hennes hand, inte närgånget, utan varsamt och högtidligt.

– Varför vill ni göra det här? frågade han.

– Varför? För jag ser ingen utväg att leva förstås.

– Det är någon ni håller av?

– Nej – nej, så är det inte. Nej, snarare tvärtom. Det är någon som håller av mig, och jag vill inte ha honom!

– Och det kan ni inte säga honom?

– Nej – jag vet inte hur jag ska kunna säga det. Jag vågar inte!

– Jag hade rätt, sade han för sig själv och nickade.

Hennes förra oro för att det kunde vara någon som kände henne, vaknade på nytt.

– På vad sätt hade ni rätt? frågade hon skarpt. Känner ni mig?

– Nej. Men jag antar, att det som driver människor till sådant här, det är alltid fruktan, och i nittionio fall av hundra är det en överdriven fruktan, som de själva skulle skratta åt, om de bara var vid sunda vätskor. Det var därför jag följde efter er. Jag ville säga, att ni inte behöver vara rädd.

Hon teg. Vad skulle hon svara? Å ena sidan hade hon lust att bli ond – vad hade han med hennes angelägenheter att göra? Å andra sidan hade hon också lust att försvara sig. Men inga skäl hade hon att lägga fram. Om hon ändå kunde ha svarat: Han kommer att mörda mig! Då hade alltihop varit tydligt. Men det var ju inte så. Mörda henne skulle väl ändå inte farbror Jonas göra.

– Det kan hända, att jag inte behöver vara rädd, sade hon långsamt. Men jag är det!

Nu var det hans tur att tåga. Hon kände, att han inte accepterade hennes skäl. Hon måste fortsätta:

– Ni förstår, han är en avlägsen släkting, förfärligt gammal, tycker jag. Han tog hand om mig, då mor också hade dött. Han är underlig och sträng, jag har alltid varit rädd för honom. Men det är klart att jag är tacksam också, för allt vad han har kostat på mig. Rädd och tacksam. Jag vet inte, om jag ändå kan förklara, hur förfärligt det är att göra honom emot.

– Hur gammal är ni? frågade den främmande.

– Ja – jag är myndig, fast nätt och jämnt. Lagligen har han ingenting att säga till om mer. Men annars är jag beroende av honom, fullständigt, fullständigt beroende av honom.

– Fullständigt? sade den främmande tankfullt.

– Ekonomiskt då, om ni föredrar det. Gör jag honom emot, kan han kasta ut mig på gatan vilken dag som helst.

– Då får vi sällskap då, log mannen. Jag går brandvakt för tillfället, som det kallas. Det är rätta årstiden nu, kan jag säga er. Om vintern vore det värre.

Hon ryckte till och såg på honom. Hittills hade hon knappast tänkt på hur han kunde ha det. Samtidigt som hon skämdes en smula – för han måste ju tycka hon klagade i onödan, när hon hade det så bra – ångrade hon sitt förtroende: en

som levde i yttre misär kunde bestämt aldrig förstå en människa som led i sitt inre. Han tyckte förstås bara att hon skulle ta farbror Jonas, och därmed punkt. Mat och husrum måste ju hägra som livets högsta goda för en sådan stackare som inte hade dem.

– Ni tycker nog jag är ryslig, som inte är tacksam för vad jag har, sade hon, halvt ängsligt och halvt försmädligt.

– Jag tycker bara det är synd att ni är så rädd. Ni har ju inget att vara rädd för. Ni kan få arbete när som helst.

– Vad då för arbete? sade hon. Som hembiträde kanske? För min fortsatta utbildning skulle farbror Jonas bekostat, annars blir det inget av med den.

– Varför inte som hembiträde? Ni har hela livet för er, och då är ni fri. Är ni så rädd för det arbetet, att ni hellre dränker er?

– Jag – jag har ju egentligen – fått en annan utbildning, stammade hon häpen. För resten, tillade hon hastigt, det är inte själva arbetet som skrämmer mig, det skulle jag nog klara – men alla våra bekanta ... Vad de skulle säga, det kan ni nog inte tänka er ens. Ni tycker väl jag är feg – och det är sant, jag är feg, så fort någon säger något ont om mig blir jag ifrån mig. Allra minst vill jag att farbror Jonas ska säga något ont om mig. Jag vill inte ha honom, men jag vill han ska tycka om mig ... Alla ska tycka om mig ...

Hon insåg, att vad hon sade måste verka
rysligt dumt och kanske var det. I plötslig
förtvivlan över denna trassliga härva övergick hon
till offensiven.

– Vad är ni själv då? frågade hon med
oväntad häftighet.

– Lärare, svarade han och ryckte på axlarna.
Akademiker. Historiker och filosof. Men det är
längesen. Nu är jag bara flykting.

– Men vad gör ni? Vad lever ni av?

– Jag gör ingenting. Jag får ju inte, sade han
lugnt. Och jag lever av understöd. Men jag lever i
alla fall.

Det stack till i henne. Vilket var bättre: att
ställa stora anspråk på livet som hon och kasta det
ifrån sig av något skäl, som andra kanske tyckte
var obetydligt, eller att som han vara så
anspråkslöst nöjd med vilken tillvaro som helst,
till och med en där man inte fick arbeta och där
man levde på understöd? I alla fall gick det ju inte
an att visa sig alldeles utan medlidande, så hon
sade:

– Det är många som har det så nuförtiden.
Många som har det värre också.

Han nickade allvarligt och tyst, och hon såg
hans stora svarta ögon öppna och sluta sig som
om han såg syner.

– Jag har hört och sett förfärliga saker, sade
han stillsamt. Jag har sett hatet, som gör
människorna värre än vilddjur, och bakom hatet
har jag alltid, alltid sett den stora rädslan.

Rädslan är det, som gör människorna onda. Vore vi inte så rädda, skulle vi inte göra så mycket ont.

– Är det verkligen många som är så rädda?
frågade hon tankfullt. Jag har alltid trott att det bara var jag.

– Alla, alla är rädda, sade han och skakade på huvudet. Det går som smitta över jorden. Hur skulle rädda föräldrar kunna uppfostra annat än rädda barn? Och vilken lära, som nu går fram bland människorna, är inte full av fruktan och skydd mot fiender och hat mot fiender och mest av allt skydd mot att någon skulle tro att man är feg? Hela luften är förgiftad av rädsla.

Hon förstod inte riktigt hur han menade, men hon tyckte om att höra honom tala. Hans röst var så lugn, fastän sorgsen, det var som om han berättade sagor för henne, hemska sagor, och ändå vackra att höra. Hon skulle vilja att han tog henne i hand igen, inte därför att han var man och hon kvinna, utan därför att hans närhet lugnade henne som om han varit hennes far eller mor. Hon blev trygg, då hon hörde honom.

– Men från var människa, fortsatte han, som har kommit ifrån sin rädsla, om också bara en liten del av den, går det ut läkedom.

– Ni vill att man ska vara modig, sade hon dröjande.

– Nej, kom det energiskt. Jag vill inte att man ska vara modig. Jag avskyr ordet mod, därför att det har blivit så missbrukat. Används det inte alltid av sådana, som jämt och samt behöver visa

sig själva att de inte är fega? Men behöver man visa det, så är man rädd. Hjaltemod, heroism, det är oftast andra namn på samma gamla rädsla. Den naturliga, självklara friheten från fruktan är tyst och utan åthävor.

Nu tyckte hon nästan hon började förstå honom, men inte genom vad han sade, utan genom hans röst, hans väsen. I början hade hon gripits av medlidande med hans fattiga liv, samtidigt som hon föraktat honom för hans avsigkommenhet. Nu kunde hon inte längre göra någotdera, hon var bara glad åt att han fanns där. Hon stod tyst och hörde, hur det susade i trädkronorna över dem. Suset var inte likgiltigt och främmande, det var vänligt, och vänliga var också de kluckande vågorna och de stora husen på andra stranden i sitt underliga ljus. De ville henne väl, som han ville henne väl.

Hela tiden hade han talat lågt och stilla, nu sjönk rösten och blev nästan svår att höra.

– Det var bara därför jag följde efter er, för jag ville säga er detta ... Mig har ju ödet gjort mycket ont, så som alla andra ser det, men nästan mer gott, så som jag ser det själv. Det har tagit mycket av min rädsla ifrån mig. Och eftersom det har gjort så, tänker jag mig, att jag måste stå i de läkande makternas tjänst – och är alltså inte utan uppgift på jorden.

De var tysta igen, och träden susade och vattnet kluckade.

– Ja, och så ska jag gå, sade han. Det var aldrig min avsikt att hindra er från någonting.

– Men jag går med, sade hon. Just nu förstår jag, hur dumt det är att vara rädd för farbror Jonas och hur dumt det är att vara rädd för steget ut mot något nytt och hur förfärligt dumt det är att vara rädd för vad folk tänker. I morgon kanske jag har glömt det, men då ska jag tänka på hur det var i natt, så kanske det kommer igen.

De teg båda hela tiden, medan han följde henne fram till hennes port. Då hon räckte honom handen till god natt, frågade hon:

– Tror ni vi träffas igen?

Han sade sitt namn.

– Ni kan ju alltid fråga efter mig på polisen – om det blir av någon gång, sade han vemodigt. Då är jag väl antingen kvar här, eller också har jag blivit tvungen att resa vidare. Jag vill inte söka upp er. Det kunde ni lätt tycka vara efterhängset – då.

Hon protesterade, men han var orubblig. Till slut skakade han hennes hand och gick. Medan hon trött av alla sinnesrörelser – trött och tom – öppnade porten och tände trappljuset, såg hon honom försvinna neråt gatan.

Jag kommer att glömma hur det var, mumlade hon för sig själv och stängde hissdörren om sig. Men måtte jag bara komma ihåg att det var något – något särskilt – något att göra av livet

— — —